

‘Arrogantie waardeer ik niet. Zelfwaarde wel’

In deze nieuwe interviewserie staan geloof, traditie en de verschillen tussen generaties centraal. Vrouwelijke schrijvers, publicisten en journalisten vertellen ieder vanuit hun eigen achtergrond over het geloof van hun ouders, hoe hen dat vormde, waar ze zich tegen afzetten en wat ze aan hun kinderen doorgeven. Deze maand schrijfster Franca Treur (41).

TEKST KATJA KREUKELS BEELD SEBASTIAAN STEVENIERS

Als Franca in de trein naar Vlissingen zit en bij Moerdijk het Hollandsch Diep oversteekt, hoort ze steeds meer Zeeuws om zich heen. Dan komt ze in een andere sfeer, vertelt ze, die van thuis, van vroeger. Haar jarentachtigjeugd bestond in tegenstelling tot veel generatiegenoten niet uit hoelahoepen en Madonna playbacks. De schrijfster groeide op in een orthodoxe boerengemeenschap in het dorp Meliskerke op het schiereiland Walcheren. De kerk en het boerenbedrijf van haar ouders waren allesbepalend voor het levensritme. Franca ging niet naar muzieklés, zat niet op sport en keek niet naar *De Familie Knots* of *Achterwerk in de Kast*. Er was geen televisie. Er werd in de Bijbel gelezen – de zeventiende-eeuwse Statenvertaling, van kaft tot kaft. Bij elke maaltijd werd er gebeden en op zondag, de dag des Heeren, ging je naar de kerk en lag het werk stil. Als het hooi lag te drogen en er was regen op komst, dan moest je het laten verregenen. Haar ouders waren bevindelijk gereformeerd: een strenge denominatie waarin de persoonlijke beleving van de geloofsleer een grote nadruk krijgt. Het hoogst haalbare is uitverkoren zijn. Als God 'welbehagen' in je schept, dan bekeert Hij je en mag je naar de hemel. Voor de meeste bevindelijk gelovigen is dat echter niet weggelegd. Die bidden en roepen om gered te worden, zonder dat het ooit effect zal hebben.

Hoe was jij als kind bezig met God?

“Toen ik klein was, leerde ik te bidden om een nieuw hartje, wat een metafoor is voor de zaligmakende bekering. En al vrij jong wist ik dat er onderscheid werd gemaakt tussen de ware gelovigen en de gewone gelovigen. Staat je naam in het boek des levens, dan kom je in de hemel. Anders niet. Mijn oma mocht bijvoorbeeld in de kerk aan het avondmaal gaan, als

een van de weinigen. Zij was uitverkoren en kennelijk wij allemaal niet. Dus als er tijdens ons leven geen wonder gebeurde, gingen wij naar de hel en daar was ik heel bang voor.”

Wat was jouw beeld van de hel?

“Vuur. Het is er heet en je mag niet één slokje water drinken. Er komt geen druppel op je gloeiende tong, zoiets staat er in de Bijbel. Er is voortdurend pijn en alle slechte mensen zijn daar. Het gaat eeuwig door. Dat is niet uniek voor de bevindelijk gereformeerden. Zo hebben miljoenen mensen in de afgelopen eeuwen geloofd. Het is een restant van het middeleeuwse christelijke geloof, de idee dat er na dit leven nog een leven is waar het eigenlijk om gaat en waar gerechtigheid zal zijn. Zo hield je het volk rustig in een maatschappij die heel ongelijk was. Een manier om mensen te disciplineren.”

En jouw beeld van de hemel?

“Nou, zo ontzettend leuk leek het me daar ook niet. Er werd altijd gezongen. Leuker dan de hel, maar altijd zingen is een beetje veel. Alles is er van goud. George Orwell zei: de hemel is een koor dat repeteert in een juwelierszaak. God is daar ook in ieder geval en dat moest je fijn vinden, maar ik was doodsbang voor God. Hij werd rechtvaardig genoemd. Hij zag geen zonde door de vingers en Hij kon al je gedachten lezen. Je kon bij wijze van spreken nog geen minuut leven zonder een zonde te begaan.”

Hoe ging jij met de Bijbelverhalen om? Kon je er een eigen draai aangeven?

“Nee, dat is juist wat er niet gebeurde. Ik had geen eigen inbreng, want kritiekloos geloven werd gewaardeerd. Net als volgzzaamheid, bescheidenheid, →

→ zwijgzaamheid en een sterk zondebesef. Je moest geen vragen stellen en dat leerde je ook niet. Niemand deed dat. Een docent vroeg nooit: hoe denk je dat het zit? Nee, hij vertelde hoe het zat. Thuis gebeurde dat ook niet. Je moest alles leren uit een boekje in vraag-antwoordvorm. Alle andere vragen over het geloof waren snel oneerbiedig.”

Wat voor een soort kind was jij?

“Ik was het enige meisje in het gezin. Het boerenbedrijf, waar alles om draaide, was bij ons een mannen-aangelegenheid. Mijn drie broers hielpen mee. Ik werkte thuis. Maar over het huishouden gingen de gesprekken nooit. Dus ik voelde me niet zo gezien en gewaardeerd. In zelfwaarde werd bovendien niet geïnvesteerd. Pas als je je zo nietig en slecht voelde dat je besepte dat je tot niets goeds meer in staat was, dan had je een Verlosser nodig en kon God zijn genade aan jou geven. De bekeerden, zoals mijn oma, hadden de zaligheid ook maar gekregen. Ze hadden die niet verdiend, bedoel ik. Ze toonden dat ook in daad, gewaad en gelaat. Ze leefden extra vroom, droegen donkere kleren en geen make-up. Ik wilde ook gered worden door God, maar het liefst vlak voor mijn dood, want het leven van een bekeerde was me net een tikje te saai.”

Praatte je veel met God als kind?

“Ik vroeg hem om dat nieuwe hartje. Dat is een metafoor voor de verandering die je moet doormaken. Want je hartje is boos; daar word je mee geboren. Dat komt door de erfzonde. Een nieuw hartje was de enige reden waarom ik in God geïnteresseerd was. Ik wilde ontsnappen aan de hel.”

Ben je niet boos dat je met die beelden bent opgegroeid?

“Soms. Mijn familie groeide daar ook mee op en deed wat het beste was. Niemand probeerde mij expres een loer te draaien. Bovendien heb ik zelf heel erg in dat systeem geloofd, dus ik begrijp hoe het kan. Dus als ik boos ben op hen, ben ik ook boos op mijn jongere zelf. Dat ben ik ook regelmatig. Maar het geloof had ook een andere kant, het bood veiligheid. Als je met z'n allen in een volle kerk een psalm zingt, dan voelt dat lekker. Bijna iedereen die dat heeft meegemaakt als kind en daar afstand van doet, mist dat later ook. De structuur, vaste feestdagen, vastomlijnde ideeën over wat goed is of slecht en hoe de wereld in elkaar zit. Heel opstandige karakters passen niet in dit systeem. Ik heb het pas losgelaten in mijn studententijd.”

Wat gebeurde er toen?

“Het klassieke verhaal, mijn wereld werd groter. Ik las boeken over de herkomst van Bijbelverhalen, volgde vakken bij filosofie en sprak medestudenten die wat anders in het geloof stonden. Ik vond het steeds moeilijker te geloven dat er een persoonlijke God is die Zich met onze levens bemoeit. Ik begon geloof te zien als een constructie om om te gaan met grote levensvragen. Eentje die uit de tijd was geraakt.”

Met wie deelde je je groeiende twijfels?

“Met niemand. Ik zat bij een reformatorische studentenvereniging, waar ik het erg naar mijn zin had. Er waren altijd gezellige borrels, dispuutsmaaltijden, vergaderingen. Mijn hele leven speelde zich daar af. Dus uitstappen had grote sociale gevolgen. Maar ik kreeg steeds meer moeite met de Bijbelkringen en voelde me steeds minder op mijn plek. Toen ik wegging, verloor ik min of meer al mijn vrienden. En ook het gevoel ergens bij te horen. Ik had bovendien geen alternatief wereldbeeld.”

Een soort vrije val die je dan maakt.

“Ja, want hoe denk je dan daar en daar over? Weet ik veel. Ik had geen zin om de hele tijd confrontaties aan te gaan of verantwoording af te leggen. Dus het duurde even voordat ik de moed vond om het te zeggen.”

Klopt het dat schrijven de plek heeft ingenomen van geloof?

“Als je schrijft, krijg je feedback van mensen, je wordt gelezen. Dat zijn relaties, hoe klein ze ook zijn, ze geven betekenis en bestaansrecht. In die zin is het schrijven zeker in de plaats gekomen van mijn oude religieuze leven. Het is ook een manier om je plaats te bepalen in de wereld, onderzoek te doen. Ik mag over al die levensvragen nadenken terwijl ik aan het werk ben. Dat voelt erg bevoorrecht. De eerste jaren nadat ik mijn geloof had losgelaten, waren wat dat betreft moeilijker. Ik doceerde zakelijk schrijven op de Haagse Hogeschool. Niet dat dat geen betekenis heeft, maar ik had niet het gevoel dat het veel met mij te maken had. Schrijven heeft dat opgelost, die ontevredenheid is weg. Boeken kunnen echt van levensbelang zijn. Door het lezen van romans leerde ik bijvoorbeeld het leven zonder God kennen.”

Literatuur inspireerde je ook om moeder te willen worden.

“Sinds ik schreef, wist ik dat ik geen kinderen wilde. Dan zou ik terugvallen in het leven van de vrouwen die ik kende uit mijn jeugd. Totdat ik het thema moederschap tegenkwam in boeken van mijn favoriete schrijfsters zoals Valeria Luiselli en Anne Enright. Die schreven heel jaloersmakend over de complexiteit van de moeder-

kindrelatie; de lichamelijke liefde, afhankelijkheid, het ongeloof dat zoiets moois in je binnenste kan groeien, maar ook over zelfverlies, het nooit meer alleen zijn. Kostbare momenten en momenten van totale wanhoop. Ik besepte dat ik iets wezenlijks dreigde mis te lopen. Een kind krijgen betekende niet noodzakelijk capitulatie. En ook niet dat je geen boeken van belang meer schrijft. Ik had het bewijs in handen.”

In hoeverre brengt het moederschap je weer terug naar je eigen kindertijd?

“Ik zat vroeger altijd in een box. Wij hebben die box maar weggedaan. Mijn zontje zit er toch nooit in. Ik zie het toch als een kooitje. Dáárvoor krijg ik geen kind. Ik wil dat hij zijn vleugels uitslaat. Dat is ook een verschil in benadering.”

Wat geef je niet mee en wat wel?

“Als hij blij geeft van nieuwsgierigheid, dan stimuleer ik dat. Dat is bij mij vroeger nooit gebeurd. Dat vind ik een mooie eigenschap bij mensen als ze nieuwsgierig zijn naar de wereld. Als ik hem ergens naar zie kijken, dan stop ik even en neem de tijd. Laatst hebben we uitgebreid gekeken naar het open- en dichtgaan van een

'Rituelen zijn voor een kind best fijn'

brug. Het is nog een klein jongetje. Vijftien maanden nu. Ik hou er niet van om hem te laten huilen in zijn bedje. Al die stress die dat geeft als je bang bent, dat vind ik zonde van zijn energie. Als een kind zich veilig voelt, kan het zich gaan ontwikkelen. Ik vind angst voor een kind sowieso geen goede manier van zijn.”

De angst die jij hebt gevoeld, wil je niet doorgeven.

“Zeker niet, maar dat zit hem niet alleen in angst voor de hel. Angst voor alleen zijn in het donker hoeft ook niet. Dat is een variant daarop. Hij hoeft niet bang te zijn. We zijn er gewoon voor hem en natuurlijk moet je hem voorbereiden op een wereld waarin je er niet meer bent, maar voor een klein kind is dat hopelijk nog ver weg. Ik wil hem wel iets meegeven uit de Bijbel. Hij krijgt nu ook al wat mee als we op familiebezoek zijn. Als opa aan tafel voorgaat in gebed, voelt hij wel aan dat het een beetje beladen is en dan zit hij naar ons te lachen. Ik denk dat ik – als hij ouder is – uit een kinderbijbel zal voorlezen en hem zal uitleggen dat je op verschillende manieren naar de wereld kan kijken. Er is al te veel desinteresse tussen gelovigen en ongelovigen. Meer kennis en wederzijds begrip zorgt voor minder zinloos gescheld. Ik denk ook wel dat hij mooie dingen mee kan krijgen uit mijn oude wereld, zoals dichtbij de natuur zijn, uit de tuin eten. Lekker buiten spelen. Ik hoop niet dat hij op het provinciale leven van zijn neefjes gaat neerkijken. Als ik dat merk, zal ik toch wel proberen daar een stokje voor te steken. Je weet hoe arrogant Amsterdammers

kunnen zijn. Misschien neem ik dat wel mee van thuis. Arrogantie waardeer ik niet. Zelfwaarde wel. Ik vind het belangrijk als hij stevig in zijn schoenen staat.”

Zijn er rituelen die je wil meegeven aan je zoon?

“Rituelen zijn voor een kind best fijn. Vroeger hadden we geen kerstboom, lichtjes of wat voor versiering dan ook. Dat vind ik nu te kaal. Het is goed en leuk om mijlpalen of momenten in het jaar te markeren, al zullen het nu andere momenten zijn dan vroeger. Met Pasen heb ik bijvoorbeeld niet veel meer, maar met bloembollen in huis halen als het lente wordt wel. Dat vind ik mooi en educatief. Ik zing veel liedjes voor mijn zontje, en ik neurie ook wel christelijke melodietjes, daar wordt hij fijn slaperig van.”

Als je zoon later aan je vraagt of er een God bestaat, wat antwoord je dan?

“Dat er heel veel goden bestaan. Maar alleen in de hoofden van mensen.”

Wat zit er nog in jou zelf van die gereformeerde opvoeding?

“Dat ligt niet zozeer aan de oppervlakte. Je kunt denken aan het gelovige taalregister dat ik nog steeds beheers, aan gevoeligheid voor lichtval of andere natuurverschijnselen die bij gelovigen religieuze gevoelens oproepen, nostalgische gevoelens bij het horen van religieuze muziek, schuldgevoel over het minste of geringste, geringschattend doen over dutjes overdag en luiheid in het algemeen, al is het natuurlijk zo dat moraal en ethiek niet louter samenhangen met religie, maar in het algemeen met de omstandigheden waarin je geboren bent.”

Welke religieuze gevoelens heb je nog?

“Ik kan me nog heel dankbaar voelen voor van alles. Dan voel ik me bevoorrecht en dan weet ik: dat is niet mijn verdienste, maar ik heb geluk. Alleen: wie moet je bedanken?”

PROFIEL

Franca Treur (1979) woont met haar vriend en zontje Elliot (ruim een jaar) in Amsterdam. Ze studeerde psychologie, Nederlands en literatuurwetenschap in Leiden en debuteerde in 2009 met *Dorsvloer vol confetti*. De roman werd in 2014 verfilmd. In datzelfde jaar verscheen haar tweede roman *De woongroep*, in 2017 *Hoor nu mijn stem* en in 2019 *Regieaanwijzingen voor de liefde*. Treur schrijft ook essays, columns en korte verhalen voor *De Groene Amsterdammer*, *NRC Handelsblad* en *Trouw*. De verhalen werden gebundeld in *X&Y* (2016) en *Slapend rijk* (2018).

Dit verhaal kwam mede tot stand dankzij financiële steun van het Matchingfonds.